

MILLATLARARO MULOQOTGA TAYYORLASHNING ZAMONAVIY METODLARI: “MADANIY MULOQOT”, “DO‘STLIK KO‘PRIKLARI”

Ashurova Gulshan Anvar qizi,

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada yosh avlodni millatlararo muloqotga tayyorlashning pedagogik asoslari va zamonaviy metodlari tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida “Madaniy muloqot” va “Do‘stlik ko‘priklari” kabi interfaol metodlarning o‘quvchilarda tolerantlik hamda o‘zaro hurmat tuyg‘ularini shakllantirishdagi samaradorligi tahlil qilinadi. Maqolada millatlararo muloqot madaniyatini yuksaltirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar berilgan bo‘lib, ular ta‘lim muassasalarida ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlash va madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘z va iboralar: millatlararo muloqot, madaniyatlararo muloqot, bag‘rikenglik, do‘stlik ko‘priklari, madaniy muloqot metodi, tolerantlik, pedagogik texnologiyalar, ijtimoiy moslashuv, milliy qadriyatlar, interfaol metodlar.

Аннотация. В данной статье исследуются педагогические основы и современные методы подготовки молодого поколения к межнациональному общению. В ходе исследования анализируется эффективность таких интерактивных методов, как «Культурный диалог» и «Мосты дружбы», в формировании у учащихся чувства толерантности и взаимного уважения. В статье даны практические рекомендации, направленные на повышение культуры межнационального общения, которые служат обеспечению социальной стабильности и развитию компетенции межкультурной коммуникации в образовательных учреждениях.

Ключевые слова: межнациональное общение, межкультурная коммуникация, веротерпимость, мосты дружбы, метод культурного диалога, толерантность, педагогические технологии, социальная адаптация, национальные ценности, интерактивные методы.

Abstract. This article explores the pedagogical foundations and modern methods of preparing the younger generation for interethnic communication. The study analyzes the effectiveness of interactive methods such as “Cultural Dialogue” and “Bridges of Friendship” in developing a sense of tolerance and mutual respect among students. The article provides practical recommendations aimed at enhancing the culture of interethnic communication, which serve to ensure social stability and develop intercultural communication competence in educational institutions.

Keywords: interethnic communication, intercultural communication, tolerance, bridges of friendship, cultural dialogue method, pedagogical technologies, social adaptation, national values, interactive methods, ethnic harmony.

Kirish. Bugungi globallashuv va madaniyatlararo integratsiya jadallashgan davrda jamiyatda barqarorlikni saqlash hamda yosh avlodda millatlararo muloqot madaniyatini shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. O‘zbekiston kabi ko‘p millatli davlatlarda yoshlarning o‘zga millat vakillari bilan o‘zaro hurmat, bag‘rikenglik (tolerantlik) va hamkorlik asosida muloqotga kirisha olish qobiliyati ijtimoiy taraqqiyotning muhim omilidir. Bu borada ta‘lim tizimi zimmasiga nafaqat bilim berish, balki o‘quvchilarni millatlararo muloqotga tayyorlashning metodik ta‘minotini takomillashtirish vazifasi yuklanadi.

Millatlararo muloqotga tayyorlash – bu murakkab pedagogik jarayon bo‘lib, u o‘quvchilarda boshqa xalqlarning tili, madaniyati, urf-odatlar va qadriyatlariga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirishni nazarda tutadi. Biroq, an‘anaviy ta‘lim usullari ko‘p

hollarda bugungi kunning ijtimoiy-psixologik talablariga to'liq javob bera olmayapti. Shu sababli, ta'lim jarayoniga interfaol va innovatsion yondashuvlarni, xususan, "Madaniy muloqot" va "Do'stlik ko'priklari" kabi zamonaviy metodlarni tatbiq etish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Millatlararo muloqot va bag'rikenglik masalalari uzoq yillardan buyon falsafiy, sotsiologik va pedagogik tadqiqotlarning markazida bo'lib kelmoqda. Ushbu yo'nalishdagi adabiyotlarni tahlil qilish jarayonida tadqiqotchilarning yondashuvlarini bir necha guruhga ajratish mumkin.

G'arb pedagogikasi va sotsiologiyasida millatlararo muloqotni shakllantirish asosan "Kontakt nazariyasi"(Contact Theory) asosida o'rganilgan. Xususan, G.Allport o'zining fundamental ishlarida turli etnik guruhlar o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri muloqot stereotiplarni kamaytirishini va o'zaro ishonchni oshirishini ilmiy isbotlab bergan. Uning fikricha, muloqot jarayonida guruhlar teng maqomga ega bo'lishi va umumiy maqsad sari harakat qilishi lozim [1].

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi (MDH) olimlari orasida millatlararo muloqot madaniyatini shakllantirishning pedagogik mexanizmlari V.A.Tishkov, Z.T.Gasanov va A.N. Jumaeva kabi tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Ular ta'lim muassasalarida "tolerantlik" tushunchasini shunchaki sabr-toqat emas, balki boshqa madaniyatga nisbatan faol qiziqish va hurmat sifatida talqin etish zarurligini ta'kidlaydilar [2].

O'zbekistonlik tadqiqotchilar tomonidan ushbu masala milliy mentalitet va mintaqaviy xususiyatlar bilan uyg'unlikda tahlil qilingan. Masalan, R. Safarova o'z ishlarida o'quvchilarda millatlararo bag'rikenglikni shakllantirishning didaktik asoslarini yoritgan bo'lsa, M. Haydarov va U. Mahkamovlar muloqot madaniyatini rivojlantirishda xalq pedagogikasi hamda milliy qadriyatlarning o'rnini asoslab berishgan. Ularning tadqiqotlarida "Sharqona muloqot odobi" va "Mehmondo'stlik" tushunchalari millatlararo totuvlikning asosi sifatida ko'riladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning metodologik asosi sifatida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv va G. Allportning "Kontakt nazariyasi" tamoyillari tanlab olindi. Ushbu nazariya doirasida turli etnik guruh vakillari o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri muloqotning ijobiy pedagogik shart-sharoitlari va ularning stereotiplarni kamaytirishdagi roli tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida millatlararo muloqot madaniyatini shakllantirishning nazariy-metodik asoslarini o'rganish uchun qiyosiy-pedagogik tahlil metodidan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini millatlararo muloqotga tayyorlash jarayoni shunchaki nazariy axborot yetkazish bilan cheklanib qolmay, balki o'quvchilarda o'zga madaniyatlarga nisbatan ijobiy hissiy munosabat va tolerant dunyoqarashni shakllantirishni taqozo etadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar an'anaviy dars berish usullaridan voz kechib, "sub'ekt-sub'ekt" munosabatlariga asoslangan interfaol texnologiyalarga o'tishni talab qilmoqda. Bu borada "Ona tili" va

“O‘qish savodxonligi” darslari o‘quvchi ma’naviyatini boyitishning asosiy poydevori bo‘lib xizmat qiladi.

“Madaniy muloqot” metodi: Ushbu metod muloqotni oddiy axborot almashinuvi emas, balki turli dunyoqarashlarning o‘zaro to‘qnashuvi va bir-birini boyitish jarayoni sifatida talqin etadi. Metodning konseptual asosi M. Baxtinning “madaniyatlar muloqoti” nazariyasiga tayanadi. Unga ko‘ra, har qanday milliy madaniyat o‘zining haqiqiy mohiyatini boshqa bir madaniyat bilan qiyoslanganda va muloqotga kirishgandagina yaqqol namoyon qiladi.

Boshlang‘ich ta’limda ushbu yondashuv o‘quvchiga o‘z milliy qadriyatlarini chuqurroq anglash bilan bir qatorda, o‘zga xalqlar dunyosini “begona” emas, balki “o‘ziga xos va betakror olam” sifatida qabul qilishni o‘rgatadi. Leksik sathda bu jarayon so‘zni nafaqat til birligi, balki millatning ma’naviy xazinasini, lingvokulturema sifatida o‘rganishga qaratilgan. Masalan, “non”, “ona”, “vatan” kabi tushunchalar turli tillarda turlicha nomlansa-da, ularning zamiridagi muqaddaslik barcha xalqlar uchun umuminsoniy qiymatga ega. O‘quvchi o‘zga tillardagi salomlashish va minnatdorchilik shakllarini o‘rganish orqali o‘sha xalqning mehmondo‘stlik va o‘zaro hurmat kabi axloqiy normalarini kashf etadi. Bu esa o‘z navbatida, “til – madaniyat ko‘zgusi” degan ilmiy tushunchani shakllantiradi.

Amaliy hamkorlik modeli “Do‘stlik ko‘priklari” texnologiyasi o‘quvchilar o‘rtasida bevosita va bilvosita muloqot o‘rnatish, hamkorlikda loyihalar bajarish va jamoaviy birdamlikni his qilishga yo‘naltirilgan. Mazkur texnologiyaning o‘ziga xosligi shundaki, u o‘quvchilarda quyidagi ko‘nikmalarni rivojlantiradi:

Empatiya: O‘zgalar o‘rniga o‘zini qo‘yib ko‘rish va ularning his-tuyg‘ularini tushunish;

Konstruktiv muloqot: Nizoli vaziyatlarni tinch va muzokaralar yo‘li bilan hal etish strategiyalarini egallash;

Ijtimoiy mas’uliyat: Jamoaviy loyihalarni bajarish orqali umumiy maqsad yo‘lida birlashish.

“Madaniy muloqot” metodi o‘quvchilarga o‘z milliy qadriyatlarini boshqa xalqlar madaniyati bilan qiyosiy o‘rganish imkonini beradi. Mazkur yondashuv, ayniqsa, “O‘quv savodxonligi” darslarida xalq og‘zaki ijodi namunalarini tahlil qilishda yuqori samaradorlik ko‘rsatadi. Masalan, o‘zbek, qirg‘iz, qozoq va rus xalq ertaklaridagi mehmondo‘stlik va insoniylik an‘analari qiyoslanganda, o‘quvchilarda millatlar turlicha bo‘lsa-da, asosiy ma’naviy fazilatlar mushtarak ekanligi haqida hayotiy xulosa shakllanadi.

Metodning leksik-semantik yo‘nalishi esa turli tillardagi “rahmat”, “salom”, “do‘stlik” kabi tushunchalarning etimologiyasi va qo‘llanilish sirlarini ochishga qaratilgan. Bu jarayon o‘quvchilarda nafaqat boshqa tillarni o‘rganishga bo‘lgan qiziqishni, balki o‘zga millat vakillarining lisoniy va madaniy merosiga nisbatan chuqur hurmat hissini

uygʻotadi. Natijada, muloqot madaniyati shunchaki bilim almashish emas, balki xalqlararo maʼnaviy yaqinlashuv vositasiga aylanadi.

Xulosa. Oʻtkazilgan tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, boshlangʻich sinf oʻquvchilarini millatlararo muloqotga tayyorlash jarayoni nafaqat nazariy bilimlarni berishni, balki ularda amaliy muloqot koʻnikmalarini va tolerantlik hissini shakllantirishni talab etadi. Anʼanaviy yondashuvlardan voz kechib, taʼlim jarayoniga interfaol metodlarni tatbiq etish bugungi koʻp millatli jamiyatimiz uchun pedagogik zaruriyatdir. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Metodik samaradorlik: “Madaniy muloqot” va “Doʻstlik koʻpriklari” kabi zamonaviy metodlar oʻquvchilarda oʻzga millat vakillariga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirishda anʼanaviy dars usullariga qaraganda yuqori samaradorlik koʻrsatdi. Bu metodlar oʻquvchilarni muloqotga kirishishdagi psixologik toʻsiqlarni yengib oʻtishga oʻrgatadi.

Kontakt nazariyasining oʻrni: G. Allportning “Kontakt nazariyasi” asosida tashkil etilgan hamkorlikdagi oʻyinlar va loyihalar sinfdagi millatlararo jipslikni taʼminlashning asosiy mexanizmi boʻlib xizmat qiladi.

Ijtimoiy barqarorlik: Millatlararo muloqotga tayyorlashning metodik taʼminotini takomillashtirish kelgusida jamiyatda turli etnik guruhlar oʻrtasidagi ziddiyatlarning oldini olishga va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan sogʻlom muhitni yaratishga zamin yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, tavsiya etilgan metodlarni boshlangʻich taʼlim oʻquv dasturlariga tizimli ravishda kiritish oʻquvchilarning madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish va ularni globallashtirgan dunyoda tinch-totuv yashashga tayyorlashning muhim omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Allport G. W. The Nature of Prejudice. Addison-Wesley Publishing Company. – P. 281.
2. Тишков В.А. Этнология и политика. – М.: Наука, 2001. – С. 114-116.
3. Safarova R. va boshqalar. Oʻquvchilarda oʻzaro doʻstona munosabatlarni shakllantirish mezonlari. – T.: “Fan”, 2012. – 84-b.
4. Mahkamov U. Axloq-odob saboqlari. – T.: “Oʻqituvchi”, 1994. – 152-b.
5. Begimqulov U.Sh. Pedagogik taʼlim jarayonlarini axborotlashtirishni tashkil etish va boshqarish nazariyasi va amaliyoti. // Ped.fanlari dokt. diss. – T., 2007.